

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО

Кафедра української мови і літератури

Ірина Корнієнко

ПРОБЛЕМИ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРИВАТОЛОГІЇ

Навчально-методичні рекомендації

*

Миколаїв – 2018

Рекомендовано до друку вченою радою філологічного факультету
Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського

Рецензенти:

Зинякова Анжеліка Анатоліївна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови і літератури Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського;

Баденкова Вікторія Миколаївна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови і літератури Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського

Корнієнко І. А. Проблеми української дериватології: методичні рекомендації та вказівки до самостійної роботи. / І. А. Корнієнко – Миколаїв: МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2018. – 50 с.

У методичних рекомендаціях подано матеріал з вивчення курсу „Проблеми української дериватології” згідно вимог кредитно-трансферної системи організації навчального процесу у вищій школі; запропоновано інформаційний обсяг дисципліни, її опис, структуру та навчальне наповнення у межах змістових модулів.

Для студентів і викладачів філологічних спеціальностей вищих навчальних закладів.

ВСТУП

Програма вивчення варіативної / нормативної навчальної дисципліни «Проблеми української дериватології» складена Корнієнко І. А. відповідно до освітньо-професійної програми підготовки ступеня магістра спеціальностей 014 Середня освіта, предметна спеціалізація 014.01 (Українська мова і література), 035 Філологія, предметна спеціалізація 035.01 (Українська мова і література).

Предметом вивчення навчальної дисципліни є українська дериватологія й дериваційні процеси (на різних рівнях мовної системи).

Міждисциплінарні зв'язки: сучасна українська літературна мова, історична граматики української мови, українська діалектологія, загальне мовознавство, стилістика української мови, практикум з української мови,

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання дисципліни є розширення обсягу знань про українську дериватологію взагалі й основоцентричну зокрема; пізнання рівневого статусу дериватології.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни “Проблеми української дериватології” є:

- ознайомити студентів із новими досягненнями сучасної української дериватології;
- навчити по-новому інтерпретувати низку питань класичного мовознавства в галузі дериватології;
- сприяти засвоєнню знань, що складають зміст основоцентричної дериватології;
- сприяти засвоєнню знань із історичної дериватології.
- вдосконалити в студентів навички словотвірного, морфемного й етимологічного аналізу.

У результаті вивчення курсу студент оволодіває такими компетентностями:

I. Загальнопредметні:

1. Володіння термінологічним апаратом.
2. Володіння орфоепічними, орфографічними, лексичними, граматичними і стилістичними нормами сучасної української літературної мови.
3. Уміння користуватись науковою, навчальною, довідковою літературою.
4. Уміння вести наукову дискусію й володіння навичками публічного виступу.
5. Уміння критично оцінювати отриману наукову інформацію.
6. Уміння здійснювати відбір та аналіз фактичного матеріалу.
7. Володіння методикою створення усного й письмового наукового тексту за спеціальністю.

II. Фахові:

1. Знання основної термінології, пов'язаної з українською дериватологією.
2. Знання специфіки та аспектів основоцентричної дериватології.
3. Знання основних дериваційних процесів історичної дериватології
4. Уміння аналізувати твірне слово як діяльнісну субстанцію.
5. Уміння обґрунтовувати рівневий статус дериватології.
6. Уміння виконувати словотвірний, морфемний та етимологічний аналіз слів (складні випадки).

На вивчення навчальної дисципліни відводиться: 120 годин / 4 кредити ECTS (014 Середня освіта, предметна спеціалізація 014.01 (Українська мова і література)); 150 годин / 5 кредитів ECTS (035 Філологія, предметна спеціалізація 035.01 (Українська мова і література)).

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

014.01 Середня освіта (Українська мова і література).

Кредит 1. Українська словотвірна дериватологія.

Тема 1. Словотвір і словотворення (проблемні питання).

Тема 2. Морфонологія й морфемологія (проблемні питання).

Кредит 2. Основоцентрична дериватологія.

Тема 1. Аспекти основоцентричної дериватології.

Тема 2. Проблемні питання основоцентричної дериватології.

Кредит 3. Науковий реферат з актуальних питань української дериватології.

Тема 1. Реферат.

Кредит 4. Науковий проект з актуальних питань української дериватології.

Тема 1. Проект.

035.01 Філологія (Українська мова і література)**Кредит 1. Українська словотвірна дериватологія.**

Тема 1. Словотвір і словотворення (проблемні питання).

Тема 2. Морфонологія й морфемологія (проблемні питання).

Кредит 2. Основоцентрична дериватологія.

Тема 1. Аспекти основоцентричної дериватології.

Тема 2. Проблемні питання основоцентричної дериватології.

Кредит 3. Історична дериватологія.

Тема 1. Історична дериватологія.

Кредит 4. Сучасні тенденції розвитку української дериватології.

Тема 1. Сучасні тенденції розвитку української дериватології.

Тема 2. Реферат.

Кредит 5. Науковий проект з актуальних питань української дериватології.

Тема 1. Проект.

3. Опис навчальної дисципліни

Денна форма навчання

Найменування показників	Галузь знань, освітньо-кваліфікаційний рівень (ступінь)	Характеристика навчальної дисципліни
		<i>денна форма навчання</i>
Кількість кредитів – 4	Галузь знань 01 Освіта	Варіативна

	Спеціальність 014 Середня освіта	
Індивідуальне науково-дослідне завдання – проект / реферат	014.01 Середня освіта (Українська мова і література).	Рік підготовки:
		5
Загальна кількість годин – 120		Семестр
		11
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – самостійної роботи студента	Ступінь магістра	Лекції
		4
		Практичні, семінарські
		8
		Лабораторні
		Самостійна робота
108		
		Вид контролю: Залік

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної та індивідуальної роботи становить – 120 год.: 12 год. – аудиторні заняття, 108 год. – самостійна робота (10% ~ 90%).

Заочна форма навчання

Найменування показників	Галузь знань, освітньо-кваліфікаційний рівень (ступінь)	Характеристика навчальної дисципліни	
		заочна форма навчання	
Кількість кредитів – 4	Галузь знань 01 Освіта	Варіативна	
	Спеціальність 014 Середня освіта		
Індивідуальне науково-дослідне завдання – проект / реферат	014.01 Середня освіта (Українська мова і література).	Рік підготовки:	11
		Семестр	
Загальна кількість годин – 120			11
		Лекції	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – самостійної роботи студента	Ступінь магістра		4
		Практичні, семінарські	
			6
		Лабораторні	

студента		Самостійна робота	
			110
		Вид контролю: Залік	

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної та індивідуальної роботи становить – 120 год.: 10 год. – аудиторні заняття, 120 год. – самостійна робота (8% ~ 82%).

Денна форма навчання

Найменування показників	Галузь знань, освітньо-кваліфікаційний рівень (ступінь)	Характеристика навчальної дисципліни		
		<i>денна форма навчання заочна форма навчання</i>		
Кількість кредитів – 2	Галузь знань 01 Освіта	Нормативна		
	Спеціальність 035. Філологія			
Індивідуальне науково-дослідне завдання – реферат	035. Філологія 035.01 Філологія (Українська мова і література)	Рік підготовки:		
Загальна кількість годин – 60			5	
		Семестр		
			11	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – самостійної роботи студента	Ступінь магістра	Лекції		
			4	
		Практичні, семінарські		
			8	
		Лабораторні		
		Самостійна робота		
	48			
Вид контролю: -				

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної та індивідуальної роботи становить – 60 год.: 12 год. – аудиторні заняття, 48 год. – самостійна робота (20% ~ 80%).

Заочна форма навчання

Найменування показників	Галузь знань, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни
-------------------------	---	--------------------------------------

	(ступінь)	<i>денна форма навчання</i> <i>заочна форма навчання</i>
Кількість кредитів – 2	Галузь знань 01 Освіта	Нормативна
	Спеціальність 035. Філологія	
Індивідуальне науково-дослідне завдання – реферат	035. Філологія 035.01 Філологія (Українська мова і література)	Рік підготовки:
Загальна кількість годин – 60		5
		Семестр
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – самостійної роботи студента		11
		Леції
		4
		Практичні, семінарські
	6	
	Лабораторні	
	Самостійна робота	
	50	
	Вид контролю: -	

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної та індивідуальної роботи становить – 60 год.: 10 год. – аудиторні заняття, 50 год. – самостійна робота (17% ~ 83%).

4. Структура навчальної дисципліни

014.01 Середня освіта (Українська мова і література)

Денна форма навчання

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	усь ого	у тому числі				
		л	П	лаб	інд	ср
1	2	3	4	5	6	7
Кредит 1. Українська словотвірна дериватологія.						
Тема 1. Словотвір і словотворення (проблемні питання).	15	1	2			12
Тема 2. Морфонологія й морфемологія (проблемні питання).	15	1	2			12
Кредит 2. Основоцентрична дериватологія.						
Тема 1. Аспекти основоцентричної	15	1	2			12

дериватології.						
Тема 2. Проблемні питання основоцентричної дериватології.	15	1	2			12
Кредит 3. Науковий реферат із актуальних питань української дериватології. Тема 1. Реферат	30					30
Кредит 4. Науковий проект із актуальних питань української дериватології. Тема 1. Проект	30					30
Усього годин:	120	4	8			108

Заочна форма навчання

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	усь ого	у тому числі				
		л	П	лаб	інд	ср
1	2	3	4	5	6	7
Кредит 1. Українська словотвірна дериватологія.						
Тема 1. Словотвір і словотворення (проблемні питання).	15	1	2			12
Тема 2. Морфологія й морфемологія (проблемні питання).	15	1	2			12
Кредит 2. Основоцентрична дериватологія.						
Тема 1. Аспекти основоцентричної дериватології.	15	1	1			13
Тема 2. Проблемні питання основоцентричної дериватології.	15	1	1			13
Кредит 3. Науковий реферат із актуальних питань української дериватології. Тема 1. Реферат	30					30
Кредит 4. Науковий проект із актуальних питань української дериватології. Тема 1. Проект	30					30
Усього годин:	120	4	6			110

035.01 Філологія (Українська мова і література)

Денна форма навчання

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	усь ого	у тому числі				
		л	П	лаб	інд	ср
1	2	3	4	5	6	7
Кредит 1. Українська словотвірна дериватологія.						
Тема 1. Словотвір і словотворення (проблемні питання).	15	1	2			12
Тема 2. Морфонологія й морфемологія (проблемні питання).	15	1	2			12
Кредит 2. Основоцентрична дериватологія.						
Тема 1. Аспекти основоцентричної дериватології.	15	1	2			12
Тема 2. Проблемні питання основоцентричної дериватології.	15	1	2			12
Усього годин:	60	4	8			48

Заочна форма навчання

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	усь ого	у тому числі				
		л	П	лаб	інд	ср
1	2	3	4	5	6	7
Кредит 1. Українська словотвірна дериватологія.						
Тема 1. Словотвір і словотворення (проблемні питання).	15	1	2			12
Тема 2. Морфонологія й морфемологія (проблемні питання).	15	1	2			12
Кредит 2. Основоцентрична дериватологія.						
Тема 1. Аспекти основоцентричної дериватології.	15	1	1			13
Тема 2. Проблемні питання основоцентричної дериватології.	15	1	1			13
Усього годин:	60	4	6			50

5. Теми практичних занять

014.01 Середня освіта (Українська мова і література).

Денна форма навчання

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Словотвір і словотворення.	2
2	Морфонологія й морфемологія.	2

3	Основоцентрична дериватологія.	2
4	Проблемні питання основоцентричної дериватології.	
	Разом:	8

Заочна форма навчання

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Словотвір і словотворення.	2
2	Морфонологія й морфемологія.	2
3	Основоцентрична дериватологія.	2
	Разом:	6

035.01 Філологія (Українська мова і література)

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Словотвір і словотворення.	2
2	Морфонологія й морфемологія.	2
3	Основоцентрична дериватологія.	2
4	Проблемні питання основоцентричної дериватології.	2
	Разом:	8

Заочна форма навчання

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Словотвір і словотворення.	2
2	Морфонологія й морфемологія.	2
3	Основоцентрична дериватологія.	2
	Разом:	6

6. Самостійна робота

014.01 Середня освіта (Українська мова і література)

Денна форма навчання

з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Проблемні питання українського словотвору.	12
2	Проблемні питання української морфонології й морфемології.	12
3	Аспекти основоцентричної дериватології.	12
4	Проблемні питання основоцентричної дериватології.	12
5.	Науковий реферат	30
6.	Науковий проект	30
	Разом:	108
	Заочна форма навчання	
	Назва теми	Кількість

з/п		годин
1	Проблемні питання українського словотвору.	12
2	Проблемні питання української морфології й морфемології.	12
3	Аспекти основоцентричної дериватології.	13
4	Проблемні питання основоцентричної дериватології.	13
5.	Науковий реферат	30
6.	Науковий проект	30
	Разом:	110

035.01 Філологія (Українська мова і література)

Денна форма навчання

з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Проблемні питання українського словотвору.	12
2	Проблемні питання української морфології й морфемології.	12
3	Аспекти основоцентричної дериватології.	12
4	Проблемні питання основоцентричної дериватології.	12
	Разом:	48

Заочна форма навчання

з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Проблемні питання українського словотвору.	12
2	Проблемні питання української морфології й морфемології.	12
3	Аспекти основоцентричної дериватології.	13
4	Проблемні питання основоцентричної дериватології.	13
	Разом:	50

7. Індивідуальні навчально-дослідне завдання

Підготовка реферату / проекту з актуальних питань української дериватології.

8. Методи навчання

Усний виклад матеріалу, проблемне навчання, робота з підручником, довідниками та додатковими джерелами, вправи, спостереження над усним мовленням, спостереження над мовним матеріалом, порівняльний аналіз, інтерактивні імітаційні методи (рольові ігри, ситуативні завдання).

9. Методи контролю

Перевірка завдань для самостійної роботи, до практичних занять, тестових завдань, модульної контрольної роботи, проекту.

10. Розподіл балів, які отримують студенти

014.01 Середня освіта (Українська мова і література)

Поточне тестування та самостійна робота					Контрольна робота	Залік	Накопичувальні бали/ Сума
T1	T2	T3	T4	T5.....T6	200		400/100
25	25	25	25	50.....50			

035.01 Філологія (Українська мова і література)

Поточне тестування та самостійна робота					Контрольна робота	Залік	Накопичувальні бали/ Сума
T1	T2	T3	T4		100		200/100
25	25	25	25				

Шкала оцінювання: національна та ECTS

ОЦІНКА ЄКТС	СУМА БАЛІВ	ОЦІНКА ЗА НАЦІОНАЛЬНОЮ ШКАЛОЮ	
		екзамен	залік
A	90-100	5 (відмінно)	5/відм./зараховано
B	80-89	4 (добре)	4/добре/ зараховано
C	65-79		
D	55-64	3 (задовільно)	3/задов./ зараховано
E	50-54		
FX	35-49	2 (незадовільно)	Не зараховано

11. Рекомендована література

Базова

Підручники й методичні посібники

1. Безпояско О.Х., Городенська К.Г., Русанівський В.М. Граматика української мови: Морфологія. – К., 1993.

2. Вихованець І.Р., Городенська К.Г., Грищенко А.П. Граматика української мови. – К., 1982.
3. Вихованець І.Р. Теоретична морфологія української мови: Академ.граматика укр.мови / І.Вихованець, К.Городенська; За ред. І.Вихованця. – К.: Унів.вид-во „Пульсари”, 2004. – 400 с.
4. Волох О.Т., Чемерисов М.Т., Чернов Є.І. Сучасна українська літературна мова. – К.: Вища школа, 1976.
5. Горпинич В.О. Українська словотвірна дериватологія: Навчальний посібник (текст лекцій) – Дніпропетровськ, 1998.
6. Грищенко А.П., Мацько Л.І., Плющ М.Я. та ін. Сучасна українська літературна мова / За заг. ред. Грищенка А.П. – К., 1997.
7. Загнітко А.П. Теоретична граматики української мови: Морфологія. – Донецьк, 1996.
8. Клименко Н.Ф. Основи морфеміки сучасної української мови: навчальний посібник. – К., 1998.
9. Кучеренко І.К. Теоретичні питання граматики української мови: Морфологія. – У 2 ч. – К., 1961.
10. Плющ М.Я. Граматика української мови: У 2 ч. Ч. 1. Морфеміка. Словотвір. Морфологія: Підручник. – К.: Вища шк., 2005.
11. Плющ М.Я. та ін. Сучасна українська літературна мова: Збірник вправ: Навч. посібник. – К., 1995.
12. Сучасна українська мова: Підручник / О.Д.Пономарів, В.В.Різун, Л.Ю.Шевченко та ін. – К., 2001.

Довідникова література

1. Бурячок А.А. та ін. Довідник з українського правопису. – 3-є вид. – К., 1984.
2. Бурячок А.А. Орфографічний словник. – К., 1995.
3. Варган І.О., Пилинська М.М. Російсько-український словник сталих виразів / За ред. М.Ф.Наконечного. – Х., 2000.
4. Ганич Д.І., Олійник І.С. Словник лінгвістичних термінів. – К., 1985.
5. Головащук С.І. Орфографічний словник. – К., 1994.
6. Головащук С.І. Складні випадки наголошення: Словник-довідник. – К., 1995.
7. Головащук С.І. Словник-довідник з правопису та слововживання. – К., 1989.
8. Головащук С.І. Словник наголосів: понад 20000 слів. – К., 2003.
9. Горпинич В.О. Українсько-російський орфографічний словник. – Дніпропетровськ, 1998.

10. Етимологічний словник української мови: У 7 т. – К., 1982 – 1989. – Т.Т. 1-3.
11. Зубков М. Сучасний російсько-український і українсько-російський словник. – Харків, 2000.
12. Калачник В., Савченко Л. Українсько-російський словник наголосів. – Харків, 1997.
13. Короткий тлумачний словник української мови / За ред. Д.Г.Гринчишина. – К., 1988.
14. Мацько Л.І. та ін. Російсько-український і українсько-російський словник: відмінна лексика. – К., 1992.
15. Морфемний словник / Укл. Полюга Л.М. – К., 1983.
16. Новий орфографічний словник української мови: 50000 слів. – К., 2003.
17. Новий тлумачний словник української мови: У 4-х томах / Укл. В.В.Яременко, О.М.Сліпушко. – К., 1998.
18. Онуфрієнко Г.С., Таранова Н.В. Навчальний тлумачний словник лінгвістичних термінів (90 терміноодиниць). – Запоріжжя, 1998.
19. Російсько-український і українсько-російський тлумачний словник / За заг.ред. Л.Г.Савченко. – Х., 2004.
20. Російсько-український словник наукової термінології: У 3 т. – К., 1994-1998.
21. Сліпушко О.С. Тлумачний словник чужомовних слів в українській мові: Правопис, граматики (10000 слів). – К., 1999.
22. Словник іншомовних слів / За ред. О.С.Мельничука. – К., 1985.
23. Словник іншомовних слів: 23000 слів та термінів-сполучень / За ред. Л.М.Пустовіт. – К., 2000.
24. Словник труднощів української мови / За ред. С.Я.Єрмоленко. – К., 1992.
25. Словник української мови: В 11 т. – К., 1970-1980.
26. Українська мова. Енциклопедія. – К., 2000.
27. Українська мова. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів / За ред. С.Я.Єрмоленко. – К., 2001.
28. Українська мова на кожен день: Довідник. – К., 2004.
29. Український орфографічний словник: Близько 100000 слів / За ред. А.О.Сващенко. – Х., 2003.
30. Український правопис. – К., 2000.
31. Український правопис. – К., 1993.
32. Чак Є. Складні випадки правопису та слововживання. – К., 1998.
33. Шевченко Л.Ю., Різун В.В., Лисенко Ю.В. Сучасна українська мова: Довідник. – К., 1996.
34. Ющук І. Практичний довідник з української мови. – К., 2000.

Допоміжна

Словотвір. Морфеміка. Морфонеміка

1. Карпенко Ю.О. Фонетика і фонологія сучасної української мови: Навч. посібник для студентів філологічного факультету. – Одеса: Чорномор'я, 1996.
2. Білоусенко П.І. Історія суфіксальної системи українського іменника. – К., 1993.
3. Безпояско О.К., Городенська К.Г. Морфеміка української мови. – К., 1987.
4. Карпіловська Є.А. Суфіксальна підсистема сучасної української літературної мови: будова та реалізація. – К., 1999.
5. Клименко Н.Ф., Карпіловська Є.А. Морфемно-словотвірний фонд української мови як дослідницька та інформаційно-довідкова система // Мовознавство. – 1990. – № 6.
6. Горпинич В.О. Українська словотвірна дериватологія: Навч.посібник. – ДДУ, 1998.
7. Клименко Н.Ф., Карпіловська Є.А. Словотвірна морфеміка сучасної української літературної мови. – К., 1998.
8. Городенська К.Г., Кравченко М.В. Словотвірна структура слова. – К., 1981.
9. Горпинич В.О. Будова слова і словотвір. – К., 1977.
10. Горбачук В.Т. Основа слова // УМЛШ. – 1988. – № 6.
11. Карпенко Ю.О. Синхронічна сутність лексико-семантичного способу словотвору // Мовознавство. – 1992. – № 4.
12. Клименко Н.Ф. Система афіксального словотворення сучасної української мови. – К., 1973.
13. Ковалик І.І. Вчення про словотвір. – Львів, 1961.
14. Ковалик І.І. Основні проблеми вчення про словотвір // УМЛШ. – 1970. – № 10.
15. Пінчук О.Ф. До питання про словотвірне значення // Мовознавство. – 1975. – № 6.
16. Сікорська З.С. Способи словотворення // УМЛШ. – 1978. – № 11.
17. Каспиришин З.О. Складні випадки словотвірного аналізу // УМЛШ. – 1989. – № 11. – С. 53-58.
18. Плющ М.Я. Словотворення та вивчення його в школі. – К., 1985.
19. Касевич В.Б. Морфонологія. – Л., 1986.
20. Чурганова В.Г. Очерки русской морфонологии. – М., 1973.

Електронні ресурси

Підручники

1. Плющ М.Я. Граматика української мови. У 2-х частинах: Підручник для студентів філологічних спеціальностей вищ. навч. закладів. Ч.1. Морфеміка. Словотвір. Морфологія. – К.: Вища школа, 2005. – 286 с.

www.ex.ua/14316707

2. Горпинич В.О. Морфологія української мови [Текст] : Підручник для студентів вищих навч. закладів / В.О. Горпинич. – К.: Академвидав, 2004. – 336 с.

<http://fs169.www.ex.ua/get/688943faa601b442b9208be00999ac98/24126610/Gorpunuch%20V.%20Morfologija%20ukrajins%60koji%20movu.pdf>

3. Сучасна українська літературна мова : морфологія / за заг. ред. акад. АН УРСР І. К. Білодіда. – К. : Наук. думка, 1969. – 583 с.

<http://lucl.kiev.ua/index.php/elektronna-bibiloteka/novi-nadkhodzhennya-elektronikh-knig/24-bilodida-i-k-suchasna-ukrajinska-literaturna-mova-morfologiya>

4. Безпояско О.К. та ін. Граматика української мови. Морфологія: Підручн. для студ. філол. фак. вузів / О.К. Безпояско, К.Г. Городенська, В.М. Русанівський. – К. : Либідь, 1993. – 336 с.

http://1576.ua/uploads/files/5573/Bezpoiasko_Hramatyka_ukr_movy_Morfolohiia_1993.jpg

5. Електронний підручник з української мови (фонетика, лексика, морфеміка, словотвір, морфологія, синтаксис, стилістика)

<http://www.mova.info/pidruchn.aspx>

6. Електронний підручник з сучасної української мови (Словотвір. Морфологія) [Електронний ресурс] / [наук. керівник Н. П. Дарчук].

<http://linguist.univ.kiev.ua/WINS/pidruchn/index.htm>

Журнали

1. **МОВОЗНАВСТВО: НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНИЙ ЖУРНАЛ ІНСТИТУТУ МОВОЗНАВСТВА ім. О. О. ПОТЕБНІ ТА УКРАЇНСЬКОГО МОВНО-ІНФОРМАЦІЙНОГО ФОНДУ НАН УКРАЇНИ**

www.movoznavstvo.org.ua/

2. **УКРАЇНСЬКА МОВА І ЛІТЕРАТУРА В ШКОЛІ: НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ ЖУРНАЛ**

http://www.undip.org.ua/news/fahovi_detail.php?ID=372

Інші ресурси

1. Словотвір української мови: науково-допоміжний бібліографічний покажчик / Наукова бібліотека Криворізького педагогічного інституту ДВНЗ «Криворізький національний університет» ; упоряд. О. А. Дікунова, зав. інформаційно-бібліографічного відділу ; за ред. Г. М. Віняр, канд. філол. наук, директора бібліотеки. – Кривий Ріг, 2012. – 36 с.

kdpu-library.ucoz.ru/.../slovotvir_ukrajinskoji_movi.doc

2. Способи словотворення

<http://westudents.com.ua/glavy/10891--6-sposobi-slovotvorennya.html>

Словники

1. Українська мова. Енциклопедія. – К., 2000.
<http://izbornyk.org.ua/ukrmova/um.htm>
2. Український правопис 2015
<http://izbornyk.org.ua/pravopys/pravopys2015.htm>
3. Словник української мови Бориса Грінченка
<http://hrinchenko.com/>
4. Український правопис / Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України, Ін-т укр. мови НАН України. — К. : Наук. думка, 2007. — 288 с.
<http://www.madslinger.com/mova/pravopys-2007>
5. Українська мова [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukrainskamova.narod.ru>
6. Словники України <http://lcorp.ulif.org.ua/dictua>
7. Словник.net <http://www.slovnyk.net>
8. Російсько-український словник сталих виразів <http://stalivyrazy.org.ua>
9. Словник іншомовних слів (Metaseek) <http://www.pcdigest.net/ures/book/sis.shtml>
10. Багатомовний словник (перекладний) <http://www.slovnyk.org>
11. Російсько-український (академічний) словник (1924 – 33 pp.) <http://r2u.org.ua/>
12. <http://dict.linux.org.ua/>
<http://pravopys.vlada.kiev.ua> Сайт «Український правопис», присвячений мовним питанням.
<http://www.mova.info/> «Лінгвістичний портал». Найпопулярніші розділи: «Чотиримовний науковий словник», «Перекладач», «Словники», «Відкритий словник», «Електронний підручник з української мови» (фонетика, лексика, морфеміка, словотвір, морфологія, синтаксис, стилістика).
<http://www.slovnyk.net> «Великий тлумачний словник сучасної української мови онлайн». У словнику представлено активну лексику української літературної мови, терміни, номенклатурні та складноскорочені слова, слова історичного фонду.
<http://cybermova.com/index.ua.htm> Сайт «Cybermova». Посилання на ресурси і програми, присвячені українській мові. Розмаїття українських словників та інших ресурсів для перекладу, навчання в мережі Інтернет.
<http://www.ukrcenter.com> Освітньо-інформаційний ресурс «Український центр». В розділі «Українська бібліотека» – електронні книги українською мовою, наукові праці, біографії, статті, народна творчість.

Інформаційні ресурси

<http://moodle.mnu.mk.ua/course/category.php?id=40>
<http://litopys.org.ua/links/inmovozn.htm>
<http://sum.in.ua/>

http://litmisto.org.ua/?page_id=6961

http://litmisto.org.ua/?page_id=12423

http://litmisto.org.ua/?page_id=2345

<http://www.twirpx.com/file/148234/>

http://shron.chtyvo.org.ua/Bodyk_Ostap/Suchasna_ukrainska_literaturna_mova_Leksykologhi_ia_Frazeologhiia_Leksykohrafiia.pdf

<http://ukrajinskamova.org.ua/>

<http://www.twirpx.com/file/371620/>

<http://www.twirpx.com/file/348572/>

СХЕМИ ТА ПРИКЛАДИ СЛОВОТВІРНОГО Й МОРФЕМНОГО АНАЛІЗУ СЛІВ

Словотвірний аналіз

1. Записати слово і його початкову форму. Визначити частиномовну належність слова.
2. Дібрати мотивуюче слово (спільнокореневе з простішою будовою).
3. Визначити твірну основу.
4. Визначити словотвірні афікси та їх вид.
5. Визначити спосіб творення слова.
6. Вказати на фонеморфологічні зміни (за їх наявності).

Приклади аналізу

1. Соловейко; п.ф. – соловейко – іменник.
 2. Соловей.
 3. Соловей-
 4. Словотвірний афікс: суфікс -к-о.
 5. Спосіб творення – морфологічний; суфіксальний.
-
1. По-нашому; прислівник.
 2. Наш.
 3. Наш-.
 4. Словотвірні афікси: префікс -по-, суфікс -ому.
 5. Спосіб творення – морфологічний; префіксально-суфіксальний.
-
1. Прегарного; п.ф. – прегарний – прикметник.

2. Гарний.
3. Гарн-.
4. Словотвірний афікс: префікс -пре-.
5. Спосіб творення – морфологічний; префіксальний.

1. Зимовий; п.ф. – зимовий – прикметник.
2. Зима.
3. Зим-.
4. Словотворчий афікс: суфікс -ов-ий.
5. Спосіб творення: морфологічний; суфіксальний.

1. Трудодень; п.ф. – трудодень – іменник.
2. Трудовий день.
3. Труд-, день-.
4. Словотвірний афікс: інтерфікс -о-.
5. Спосіб творення – морфологічний; основоскладання.
6. Усічення суфікса; інтерфіксація.

Морфемний аналіз

1. Записати слово.
2. Виділити морфеми (закінчення, основу, корінь, префікс, суфікс, інтерфікс, постфікс).
3. Охарактеризувати закінчення.
4. Проаналізувати основу (похідна чи непохідна; вільна чи зв'язана).
5. Підібрати спільнокореневі слова для обґрунтування кореня.
6. Охарактеризувати префікси (за умови їх наявності).
7. Охарактеризувати суфікси (за умови їх наявності).
8. Визначити інтерфікс, постфікс (за умови їх наявності).

Приклади аналізу

1. Підписатися.
2. Під – -префікс; -пис- корінь, -а- суфікс, -ти- суфікс, -ся-постфікс.
3. –.

4. Основа – похідна, вільна.
5. Корінь-пис- (писати, підпис, писака, письменник).
6. Префікс під- формотворчий, служить для утворення доконаного виду.
7. Суфікси: -а-дієслівний; -ти-інфінітивний.
8. Постфікс –ся служить для утворення зворотного стану дієслова.

1. Пречудовий.
2. Пре-префікс, чуд-корінь, -ов-суфікс, -ий-закінчення.
3. Закінчення –ий утворює форму чоловічого роду, називного відмінка однини прикметника.
4. Основа похідна, вільна.
5. Корінь -чуд- (чудо, чудовисько, чудеса, чудити, чудаки).
6. Префікс пре-словотворчий, вказує на перебільшення ознаки.
7. Суфікс -ов-прикметниковий, словотворчий.

Рекомендації

У процесі підготовки до практичних занять слід звернути увагу на виникнення й формування словотвору як окремої галузі науки, відзначаючи особливий внесок у її розвиток і становлення мовознавців І. Ковалика, В. Горпинича, Ю. Карпенка, Н. Клименко, В. Русанівського, К. Городенської та інших; назвати мету й завдання словотвору, визначити його місце в системі наук про мову, розкривши зв'язок із різними мовними рівнями.

Розглядаючи словотвірну структуру слова як властивість похідного слова бути визначеним за твірною основою і словотворчим засобом, який виражає словотвірне значення, порівняйте поняття твірної основи (бази) і твірної основи, визначте, чим різняться морфемна і словотвірна структура слова, яку роль відіграють словотворчі засоби. Поміркуйте, що може виступати формантом.

Характеризуючи структуру системи словотворення, дайте визначення основних понять: словотвірний тип, словотвірне значення, словотвірна

модель, словотвірне правило, словотвірний ланцюг, словотвірна категорія, словотвірне гніздо (див. глосарій).

Особливої уваги потребує розгляд питання про способи словотвору. Існує практика поділяти всі способи словотворення на морфологічні (творення похідного слова за допомогою морфем) і неморфологічні. Орієнтуючись на традиційну класифікацію, розкрийте сутність морфологічного, лексико-семантичного, лексико-синтаксичного й морфолого-синтаксичного способів словотворення.

До морфологічних способів належать афіксальні і складання. До афіксальних відносяться: суфіксальний (*осінь – осінній*), префіксальний (*писати – написати*), постфіксальний (*куди – кудись*), флексійний (*кум – кума*) та змішаний (суфіксально-префіксальний (*наш – по-нашому*), флексійно-префіксальний (*зуби – беззубий*), постфіксально-префіксальний (*думати – вдуматися*), суфіксально-постфіксальний (*гніздо – гніздитися*), постфіксально-суфіксально-префіксальний (*сміх – осміхатися*)). До складання – основоскладання (*землероб*), словоскладання (*диван-кровать*) та аббревіація (*універмаг*).

Сутність лексико-семантичного способу словотворення полягає в тому, що внаслідок розщеплення багатозначності слова при його незмінній звуковій оболонці виникає нове значення новоутвореного похідного слова (*береза як рослина й Береза як прізвище*).

Морфолого-синтаксичний спосіб охоплює похідні, які виникають унаслідок переходу слів або словоформ із однієї частини мови до іншої (*майбутнє життя і наше майбутнє*).

Лексико-синтаксичним є такий спосіб словотворення, коли похідне слово утворюється на базі вільного синтаксичного словосполучення, компоненти якого зливаються в єдину цілісну лексичну одиницю без будь-яких формально-граматичних змін (*запанібрата*).

Опрацьовуючи питання морфеміки, слід охарактеризувати морфемологію як науку й морфеміку як морфемну підсистему мови,

спираючись на праці В. Горпинича, О. Моїсеєва, К. Городенської та ін.; розкрити зв'язки морфемології з іншими розділами сучасної української мови; визначити особливості морфа, морфеми, аломорфа й варіанту морфеми (див. глосарій).

Висвітлюючи питання класифікації морфем, виділіть такі його складові: за функцією в слові (основні і службові), за функціями афіксів (словотворчі й формотворчі), за їх структурою (однофонемні, багатохонемні; вокалічні, консонантні й змішані); за їхнім значенням (семантичні, лексико-граматичні і граматичні); за обсягом семантики (багатозначні й однозначні); за ступенем подібності семантики (синонімічні й антонімічні); за місцем у слові по відношенню до кореня (префіксальні, постфіксальні); за походженням (питомі й запозичені); за наявністю або відсутністю засобів вираження значення (субстанціальні й нульові); за частотою повторення (регулярні й нерегулярні); за словотвірними властивостями (продуктивні й непродуктивні). Окремо зупиніться на визначеннях морфем: суфікс, префікс, флексія, інфікс, постфікс, інтерфікс.

Розглядаючи основу слова як системну сукупність морфем і асемантичних сегментів, що формує індивідуальне лексичне значення слова, опишіть ознаки її похідності й непохідності, охарактеризуйте зв'язані та субморфні основи.

Особливої уваги потребує розуміння історичних змін у структурі слова: опрощення, ускладнення й перерозкладу (див. глосарій).

Термінологічний словник

АБРЕВІАТУРА – скорочене складне слово, утворене з початкових звуків, назв початкових літер чи початкових частин слів, на основі яких твориться скорочення. Розрізняють **ініціальні (буквені і звукові)** абревіатури, утворені з назв початкових літер: *ТСН, БМ*; **змішані, буквено-звукові**: *ДТСААФ*; абревіатури, утворені поєднанням частини слова з початковими звуками або назвами початкових літер частин слів: *КамАЗ, райвно*; абревіатури, утворені поєднанням початкових частин слів: *військкор*,

юннат; абрєвіатури, утворєні поєднанням початкової (-их) частини (частин) слова з повним словом: *зарплата, санепідстанція*; абрєвіатури, утворєні поєднанням початкової частини слова з початком і кінцем або тільки кінцем другого слова: *військкомат, мопед*; абрєвіатури, утворєні поєднанням початкової частини першого слова повної назви з формою непрямого відмінка другого слова: *завскладом, компроти*.

АБРЕВІАЦІЯ – спосіб творєння складноскорочєних слів (абрєвіатур) на основі словосполучєнь. Таким способом утворюються тільки іменники.

АДВЕРБІАЛІЗАЦІЯ – перехід слів з інших частин мови в прислівники. Найчастіше в українській мові адвербіалізуються іменники в непрямих відмінках (без прийменників і з прийменниками) і прикметники: *бігом, кругом, напам'ять, до вподоби*.

АД'ЄКТИВАЦІЯ – перехід слів з інших частин мови в прикметники. Найчастіше переходять у прикметники дієприкметники: *стояча вода, колюча шипшина, сіяне борошно, сушені яблука*. При переході в розряд прикметників дієприкметник втрачає дієслівні значєння виду, часу, виражає статичну ознаку предмета, втрачає здатність керувати формами непрямих відмінків іменників і визначатися словами з обставинним значєнням. Окремі прикметники дієприкметникового походження утворюють ступєні порівняння: *болючий – болючіший, найболючіший*. Ад'єктивовані прикметники можуть відрізнятися від дієприкметників місцем наголосу *варений, печений* (дієприкметники), *варений, печений* (прикметники).

До розряду прикметників можуть переходити порядкові числівники, деякі займенники: *Першим* учнем у класі став *Грицько*; *Платня нічого* – *краща, ніж по інших сторонах*.

АЛОМОРФИ – морфи тотожні за значєнням, спільні за походженням, але різні фонемним складом, що зумовлено їхньою позицією в слові чи сусіднім морфом у цілому як носієм певного значєння: *рук-, руч-, руц-* (*рука, рученька, руці*).

АНТОНІМІЯ МОРФЕМ – здатність морфем вступати в антонімічні відношення: *вийти – зайти, носик – носище*.

АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ СЛОВОТВОРУ – **морфологічний** (передбачає вивчення словотворчих морфем, що входять у склад похідних слів, оскільки вони одночасно вказують на певні морфологічні ознаки слова), **ономасіологічний** (спирається на необхідність вивчення семантики похідного слова), **структурний** (виявляє встановлення структурної відповідності між твірним і похідним словами).

АФІКС – загальна назва всіх морфем, крім кореня, службова морфема, що є носієм додаткового словотвірного або граматичного значення і належить до факультативних (не обов'язкових) у слові. Термін *афікс* є родовим щодо таких видових понять, як *префікс, суфікс, закінчення, постфікс, інтерфікс*.

АФІКСАЛЬНА ОСНОВА – основа слова, яка має афіксальні морфем: *надземний, прадавній*.

АФІКСАЛЬНІ СПОСОБИ СЛОВОТВОРЕННЯ – способи творення слів з допомогою афіксів. До афіксальних належать суфіксальний, префіксальний, суфіксально-префіксальний, постфіксальний, флективний способи.

АФІКСОЇДИ – це морфем перехідного типу, які займають проміжне місце між кореневими та афіксальними морфемами. Див. префіксоїди, суфіксоїди.

БЕЗАФІКСНЕ СЛОВОТВОРЕННЯ (НУЛЬСУФІКСАЦІЯ) – творення слів без участі афіксів, шляхом усічення твірної основи: *перехід, молодь*.

БЕЗАФІКСНІ СЛОВА – слова, які мають тільки кореневу морфему (незмінні слова, службові частини мови, первинні прислівники): *какаду, хакі, тут, над*.

ВАЛЕНТНІСТЬ МОРФЕМ – властивість морфем поєднуватися з певними мовними елементами для творення слів. У лінгвістиці розрізняють семантичну валентність (сполучуваність морфем з урахуванням їх лексичного значення: *диплом-ник*), примусову валентність (сполучуваність

твірної основи (кореневої морфемі) тільки з конкретною афіксальною морфемою: *глибоч-інь*), вільна валентність (сполучуваність твірної основи (кореневої морфемі) з кількома синонімічними або варіантними афіксальними морфемами: *ліс-н-ий, ліс-ов-ий, ліс-ок, про-ліс-ок*).

ВАРІАНТИ МОРФЕМИ (ДУБЛЕТИ) – різновиди морфем, тотожні за значенням, які мають спільне походження, відрізняються фонемним складом і можуть взаємно замінювати одна одну. Варіанти морфемі поділяються на повні (вільно варіюються в оточенні будь-яких морфем: *на широкому (ім) полі*) та часткові (замінюються в оточенні тільки частини морфем: *довіра, довір'я (й+а)*).

ВІЛЬНА МОРФЕМА – це така коренева морфема, що може або самостійно, або у сполучі з флексією вживатися як окреме самостійне непокідне (з позицій словотворення) слово: *весна, ліс*.

ВІЛЬНА ОСНОВА – основа слова, яка має вільну кореневу морфему (див. вільна/зв'язана морфема).

ГЕТЕРОГЕННІ АФІКСИ – афікси, за допомогою яких слово змінює частиномовну належність: *тихий – тих-о*.

ГОМОГЕННІ АФІКСИ – афікси, при додаванні яких, слово не змінює частиномовної належності: *двері – двір-ник*.

ГРАМАТИЧНА ОСНОВА – морфологічно незмінна частина слова (словоформи), що обов'язково містить корінь (або кілька коренів), повторюється без зміни звукового складу в усіх граматичних формах слова і є носієм його загального лексико-граматичного значення.

ДЕКОРЕЛЯЦІЯ – це зміна характеру і значення морфем і співвідношень їх у слові при збереженні ним первісної кількості і порядку морфем: у формах теперішнього часу дієслів *ходиш, несеш* виділяються особові закінчення *-иш, -еш*, а в давньоруській мові голосні *и, е* входили до складу основи.

ДЕРИВАЦІЯ – процес словотворення.

ЗАКІНЧЕННЯ (ФЛЕКСІЯ) – морфема, що займає кінцеву позицію в змінюваному слові і є засобом творення форм слова: *весел-ий, посміхал-а-ся, зна-ють*.

ЗВ'ЯЗАНА ОСНОВА – основа слова, яка має зв'язаний корінь (див. радикасоїд).

ЗВ'ЯЗАНИЙ КОРИНЬ – див. радикасоїд.

ЗМІННІ СЛОВА – слова, які мають граматичні категорії, що вираджаються за допомогою різних мовних засобів: *зима, чекають, скошена, високий*.

ІНТЕР'ЄКТИВАЦІЯ – перехід слів з інших частин мови у вигуки: *Матінко! Лелечко!*

ІНТЕРФІКС – міжморфемна прокладка, яка відіграє в структурі слова з'єднувальну функцію: *лісостеп, шосейний, деповець*.

ІНТЕРФІКСАЦІЯ – поєднання морфем у слові за допомогою інтерфікса: *лісостеп, землекопалка*.

ІСТОРИЧНІ ЗМІНИ В МОРФЕМНІЙ БУДОВІ СЛОВА – див. *спрощення, перерозклад, ускладнення, декореляція*.

КОМПЛЕКСНІ ОДИНИЦІ СЛОВОТВОРУ – див. *словотвірна пара, словотвірний ланцюжок, словотвірний тип, словотвірна парадигма, словотвірне гніздо, словотвірний ряд, словотвірна категорія*.

КОМПОЗИТНА ОСНОВА – основа слова, яка складається з двох і більше кореневих морфем: *землекопалка, світловодолікування*.

КОНФІКС (ЦИРКУМФІКС) – афікс, що складається з двох компонентів (біморфема) – префікса і суфікса, одночасно вживаних для утворення нового слова: *подорожник, по-перше*.

КОНФІСКАЦІЯ – творення слів за допомогою конфіксів; префіксально-суфіксальний спосіб творення.

КОН'ЮНКЦІОНАЛІЗАЦІЯ – перехід інших частин мови у сполучники шляхом набуття синтаксичних властивостей і категоріального значення сполучника: *Я знаю, що ти маєш на меті*.

КОРЕНЕВА МОРФЕМА (КОРІНЬ) – неподільна головна морфема, спільна для всіх споріднених слів, яка є носієм загальної семантичної ідеї цих слів: *весна, веснувати, веснянка, весняний*.

КОРЕНЕВА ОСНОВА – проста основа, до складу якої входить лише один корінь: *без, на, тут*.

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНИЙ СПОСІБ ТВОРЕННЯ СЛОВА – використання існуючих у мові слів для називання нових предметів, понять тощо, переосмислення значення слова: *Донжуан – донжуан, каменяр – Каменяр*.

ЛЕКСИКО-СИНТАКСИЧНИЙ СПОСІБ ТВОРЕННЯ СЛОВА (ЗРОЩЕННЯ) – утворення нових слів із словосполучень унаслідок зрощення їх компонентів: *горицвіт, запанібрата, натщесерце*.

МОДИФІКАЦІЯ – тип деривації, утворення похідного слова з новим стилістичним відтінком у значенні: *свекруха – свекрушище, тато – татусь*.

МОТИВОВАНЕ СЛОВО (ВИВІДНЕ, ПОХІДНЕ) – слово з вивідною основою, утворене від іншого слова, яке щодо взятого є мотивуючим. Воно завжди включає мотивуючу основу й словотворчий засіб (формант): слово *залізничник* мотивоване словом *залізниця*.

МОРФ – найменша значуща частина, яка виділяється в складі словоформи, конкретний представник морфеми: морфи *гон-, ган-, гін-, жен-, гн* у словах *гонити ганяти, перегін, женуться, знати*.

МОРФЕМА – найменша неподільна значуща одиниця мови, яка виступає як носій певного лексичного чи граматичного значення слова і регулярно відтворюється відповідно до моделей цієї мови; це узагальнений тип конкретних різновидів морфів.

МОРФЕМІКА – розділ мовознавства, який вивчає морфемну структуру слова. У колі уваги морфеміки – вичленування морфем, їх класифікація і структура, особливості морфемних стиків, а також типи морфемосполучень та різні процеси спрощення і перерозподілу в складі морфем; сукупність морфем, наявних у мові.

МОРФЕМНА ОСНОВА СЛОВА – частина змінюваного слова без закінчення: *доброт- а, спати, весел-ять-ся*.

МОРФОЛОГІЧНІ СПОСОБИ ТВОРЕННЯ СЛІВ – див. *суфіксальний, префіксальний, суфіксально-префіксальний, безафіксний, постфіксальний* та ін.

МОРФОЛОГО-СИНТАКСИЧНИЙ СПОСІБ ТВОРЕННЯ СЛІВ (КОНВЕРСІЯ) – виникнення нового слова внаслідок переходу слова чи певної його форми з однієї частини мови в іншу: *знайомий, учителька, удень*. Див. *субстантивізація, ад'єктивізація, адвербіалізація, прономіналізація, нумералізація, інтер'єктивізація, партикуляція, препозиціоналізація, кон'юнкціоналізація*.

МОР ФОНЕМА – дві або більше фонем, які чергуються в аломорфах однієї і тієї ж морфеми відповідно до морфологічної структури мови: *рік – річний, кров – кривавий*.

МОРФОНОЛОГІЧНІ ЯВИЩА – див. чергування, усічення, інтерфіксація, накладання (суміщення), наголос.

МОРФОНОЛОГІЯ – розділ науки про мову, в якому вивчається фонема як елемент побудови морфем і словоформ. Це вчення про фонемну комбінаторику морфем, про використання фонологічних протиставлень для вираження тих чи інших морфологічних відмінностей про зв'язок фонології і морфології.

МОРФОТАКТИКА – правила формальної, семантичної та стилістичної сполучуваності морфем.

МУТАЦІЯ – тип деривації, утворення похідного з новим лексичним значенням: *дослідити → дослідник, бандура → бандурист*.

НАГОЛОС – виділення складу в слові або слова в реченні властивими для певної мови фонетичними засобами (посилення голосу, підвищення тону в поєднанні із збільшенням тривалості звучання).

НАКЛАДАННЯ (СУМІЩЕННЯ) – морфонологічне явище, за якого фонемний склад попередньої морфеми збігається з фонемним складом

початку наступної морфемі, а тому їх поєднання супроводжується суміщенням тотожних сегментів: *Смоленськ + -ськ- = смоленський*.

НЕЗМІННІ СЛОВА – слова, які не мають різних граматичних форм словозміни. До них належать службові частини мови (прийменники, сполучники, частки), вигуки, прислівники, дієприслівники, інфінітиви, невідмінювані іменники, невідмінювані прикметники, окремі присвійні займенники, окремі числівники: *в, щоб, не, ой, гарно, сумувавши, співати, таксі, бордо, її, багато*.

НЕКОМПАЗИТНА ОСНОВА – основа слова, яка має тільки одну кореневу морфему: *сумн-о, гарн-ий*.

НЕПОХІДНА (НЕМОТИВОВАНА) ОСНОВА – це основа, значення якої є немотивованим, вона складається лише з кореня: *ліс, вод-а, жовт-ий*.

НЕРЕГУЛЯРНА МОТИВАЦІЯ – це така мотивація, при якій члени словотвірної пари розрізняються унікальними словотворчими засобами: *пін → попада, банк → ва-банк*.

НЕСУЦІЛЬНА (ПЕРЕРВАНА) ОСНОВА – основа слова, яка перервана закінченням: *переглядаються, налякалася*.

НУЛЬОВА МОРФЕМА – афікс, що не має матеріального вираження (флексія, суфікс), але є показником похідності слова або граматичної форми, носієм словотвірного та граматичного значення: *сад-0, пішохід-0-0, заяв-0-а*.

НУМЕРАЛІЗАЦІЯ – перехід слів з інших частин мови в числівники: *тьма народу, безліч птахів*.

ОКАЗІОНАЛІЗІМ (ІННОВАЦІЯ) – індивідуально-авторське слово, вжите в певному контексті: *лілеління, літатенятонько* (Микола Вінграновський).

ОМОНІМІЯ МОРФЕМ – здатність морфем бути тотожними за звуковою / графічною оболонкою, але різними за значенням: суфікс *-ин-* → „одиничність” (*стеблина*), „присвійність” (*материн*).

ОСНОВА СЛОВОЗМІНИ – частина слова без закінчення: *сонц-е, весн-а*.

ОСНОВА ФОРМОТВОРЕННЯ – частина слова, яка залишається після відкидання закінчення і формотворчого афікса: *ходи-ти*.

ОСНОВОСКЛАДАННЯ – утворення похідного слова за допомогою поєднання двох і більше основ. Розрізняють основоскладання чисте (*кіловат-година*), основоскладання + інтерфіксація (*лісосмуга*), основоскладання + інтерфіксація + суфіксація (*землекопалка*), основоскладання + інтерфіксація + нульсуфіксація (*пішохід*).

ОСНОВОЦЕНТРИЧНА ДЕРИВАТОЛОГІЯ – напрямок дослідження словотвірної системи мови з оперттям на твірну основу як типологізувальний чинник.

ПАРТИКУЛЯЦІЯ – перехід інших частин мови в частку: *Вона і не знала, що таке життя...*

ПЕРЕРОЗКЛАД – це історична зміна морфемних меж у складі слова, такий мовний процес, в результаті якого в похідному слові змінюються межі між твірною основою і словотворчим афіксом внаслідок переходу звукового елемента однієї морфеми до сусідньої морфеми: від суфікса *-ик-* утворилися суфікси *-ник-*, *-льник*, *-ільник-*.

ПОДІЛЬНІСТЬ ОСНОВИ – здатність членуватися на морфеми: *за-сум-ува-ти*, *в-ловл-ю-ють*.

ПОЛІМОТИВАЦІЯ (МНОЖИННА МОТИВАЦІЯ) – це мотивація похідного двома і більше похідними: *розвеселити* → *розвеселитися*, *веселитися* → *розвеселитися*.

ПОЛІСЕМІЯ МОРФЕМ – наявність в одній морфемі двох і більше пов'язаних між собою значень: суфікс *-ар-* → „професія” (*пекар*), „назви людей за діяльністю” (*кобзар*).

ПОСТФІКС – афікс, який стоїть у слові чи в словоформі після кореня, суфікса, флексії. Постфікс приєднується в цілому до слова, залишає систему флексій незмінною, словотворче значення його – модифікаційне. До таких афіксів в українській мові належать *-ся*, *-сь*, *-но*, *-бо*, *-то*, *-таки*, *-будь*, *-небудь*, *-те*: *зоглядатися*, *глянь-бо*, *заходьте*, *щось*, *що-небудь*.

ПОСТФІКСАЛЬНИЙ СПОСІБ СЛОВОТВОРЕННЯ – утворення нових слів за допомогою постфікса: *хитати* → *хитатись*, *скажи* → *скажи-но*.

ПОХІДНА ОСНОВА – це основа, що має обов'язкові компоненти (твірну основу та афікс). Її значення мотивується значенням цієї твірної основи: *жовт-ень*, *по-перш-е*.

ПОХІДНЕ СЛОВО (ДЕРИВАТ) – це слово, утворене від іншого слова за допомогою тих чи інших словотворчих засобів: *село* → *сільський*, *тихий* → *тихо*.

ПРЕПОЗИЦІОНАЛІЗАЦІЯ – перехід інших частин мови в прийменник: *вздвж* *дороги*, *поруч* *мене*.

ПРЕФІКС – це морфема, що стоїть перед коренем (безпосередньо чи перед іншим префіксом) і служить для творення нових слів чи граматичних форм слова: *пра-мова*, *су-цвіття*.

ПРЕФІКСАЛЬНИЙ СПОСІБ СЛОВОТВОРЕННЯ – утворення нових слів або граматичних форм слова за допомогою префіксів: *йти* → *зайти*, *воля* → *неволя*.

ПРЕФІКСАЛЬНО-СУФІКСАЛЬНИЙ (КОНФІКСАЛЬНИЙ) СПОСІБ СЛОВОТВОРЕННЯ – утворення нових слів за допомогою префікса і суфікса: *наш* → *по-нашому*, *батьківський* → *по-батьківськи*.

ПРЕФІКСАЛЬНО-СУФІКСАЛЬНО-ПОСТФІКСАЛЬНИЙ СПОСІБ СЛОВОТВОРЕННЯ – утворення нових слів за допомогою префікса, суфікса і постфікса: *жах* → *ужахнутися*.

ПРЕФІКСАЦІЯ – творення нових слів або граматичних форм слова за допомогою префіксів. Префіксація – досить продуктивний спосіб творення дієслів. В іменниках і прикметниках цей спосіб розвинений менше.

ПРЕФІКСОЇД – коренева морфема, що вживається для творення нових слів, виступаючи в ролі словотворчого префікса: *півколо*, *напівтемрява*.

ПРОНОМІНАЛІЗАЦІЯ – перехід слів з інших частин мови в займенники внаслідок втрати чи послаблення їхнього лексичного значення і набуття узагальненого вказівного значення.

У такому значенні можуть вживатися іменники (*діло було зимою*), прикметники (*Семенові вчувалась певна мелодія*), числівник *один* (в *одній долині, під горою, і високий явір зеленів*).

РАДИКСОЇД (ЗВ'ЯЗАНИЙ КОРИНЬ) – корінь, який відомий лише в поєднанні з афіксами (термін О.О. Реформатського): *замикати, замок, замкнути*.

РЕДЕРИВАЦІЯ (зворотне словотворення) – утворення слова не шляхом ускладнення морфологічної будови вивідного слова, не додаванням словотвірних морфем, а спрощенням морфологічної будови слова. Так, *дояр* утворено від *доярка*.

РЕДУПЛІКАЦІЯ – повне чи часткове повторення словотворчого афікса, кореня, основи слова або цілого слова як спосіб утворення слів, описових форм чи фразеологічних одиниць: *ген-ген, сила-силенна, кінець кінцем*.

СИНОНІМІЯ МОРФЕМ – збіг за основним значенням морфем: префіксів (*з'єднувати – поєднувати, спокій – супокій*), суфіксів (*горбок – горбик, глибина – глибінь*), закінчень (*братові – брату, шести – шістьом*).

СЛОВОСКЛАДАННЯ – один із способів морфологічного словотворення, при якому нове слово утворюється шляхом об'єднання в одне ціле двох чи кількох слів: *ліжко-диван, зелений-зелений*.

СЛОВОВТІР (ДЕРИВАТОЛОГІЯ) – розділ науки про мову, що вивчає творення нових слів на основі наявних у словниковому складі, які мотивують похідні утворення; це вчення про будову похідних слів, про засоби і способи їх творення. Словотвір встановлює й описує структуру та значення похідних слів, їх складові компоненти, основні засоби й способи деривації, словотвірні моделі, вивчає групування похідних слів у словотвірні ряди і гнізда, з'ясовує принципи побудови й організації словотвірної системи в цілому.

СЛОВОВТІР ДІАХРОНІЧНИЙ (історичний) – вивчає шляхи виникнення похідних слів у різні періоди розвитку мови, їх первісну словотвірну структуру та історичні зміни в ній.

СЛОВОВІР СИНХРОНІЧНИЙ (описовий) – вивчає систему словотвірних засобів на певному етапі розвитку мови, в тому числі і на сучасному.

СЛОВОВІРНА КАТЕГОРІЯ – це сукупність похідних утворень із спільним загальним словотвірним значенням, яке виражене комплексом словотворчих засобів: *коваль, копач, страйкар*.

СЛОВОВІРНА МОДЕЛЬ – схема структурної будови дериватів, яким властива спільність частин мови твірних і тотожність афікса: *заявити* → *заява*, *носити* → *ноша*. У лінгвістиці розрізняють такі словотвірні моделі: продуктивні (за їх зразком активно творяться нові слова у певний момент розвитку мови), непродуктивні (за їх зразком майже не утворюються нові похідні слова), регулярні (за їх зразком утворюються довгі ряди похідних), нерегулярні (за їх зразком не поповнюється ряд похідних новими утвореннями).

СЛОВОВІРНА МОТИВАЦІЯ – відношення між двома однокореновими словами, значення одного з яких або визначається через значення інших (*стіл* → *столік*, тобто „маленький стіл”, *працювати* → *працівник*, тобто „той, хто працює”), або тотожне значенню іншого в усіх компонентах, крім граматичного значення частини мови (*ходити* → *хід*, *тихий* → *тихо*).

СЛОВОВІРНА ПАРА – це мінімальний бінарний ланцюжок, який складається з твірного й похідного слів і є ланкою розширеного словотвірного ланцюжка, наприклад, *студент* → *студентський*.

СЛОВОВІРНА ПАРАДИГМА – це сукупність похідних, які мають одну твірну основу і знаходяться на одному ступені словотворення:

конячий
кінь → *кінський*
коник.

СЛОВОВІРНА СИСТЕМА – сукупність взаємозв'язаних одиниць словотвору певної мови, які функціонують на її синхронному зрізі.

СЛОВОВІРНЕ ГНІЗДО – це вся сукупність однокорених слів, упорядкована відношеннями похідності.

СЛОВОВІРНИЙ ЛАНЦЮЖОК – це ряд спільнокорених слів, організованих за принципом послідовної похідності від вихідної ланки до кінцевої: *газ* → *газувати* → *загазувати* → *загазований* → *загазованість*.

СЛОВОВІРНИЙ РЯД – це ряд однотипно побудованих слів з одним і тим же формантом і лексично різними мотиваторами: *різати* → *різник*, *служити* → *служник*.

СЛОВОВІРНИЙ ТИП – це формально-семантична схема побудови похідних слів певного способу словотворення, мотивованих словами тої чи іншої частини мови, які мають одне й те саме слововірне значення: *піаніст*, *арфіст*, *баяніст*.

СЛОВОТВОРЕННЯ – це процес, механізм, система і результат творення вторинних (похідних) слів, що перебувають між собою у типових структурно-семантичних зв'язках.

СЛОВОВІРНЕ (дериваційне) ЗНАЧЕННЯ – значення похідних слів, яке встановлюється на базі семантичного зіставлення похідних та твірних і є спільним для слів цього типу: похідні *яблунька*, *берізка*, *дубок* виражають слововірне значення „демінутивність”.

СПОСОБИ СЛОВОТВОРЕННЯ – структурно різні шляхи й прийоми творення нових слів на базі словотворчих ресурсів конкретної мови. Див. *морфологічні способи словотворення, лексико-семантичний, лексико-синтаксичний, морфолого-синтаксичний способи творення слів*.

СПРОЩЕННЯ – це зміна в морфемній структурі слова, внаслідок якої у процесі розвитку мови похідна основа, що мала в своєму складі афікси, перетворюється на непохідну, кореневу: слово *засіб* пішло від займенникової основи *соб-і*.

СУБСТАНТИВАЦІЯ – перехід слів з інших частин мови до класу іменників (*вартівий ходив, визволені не забувають*).

Розрізняють **повну** субстантивацію (коли слова з інших частин мови остаточно перейшли в розряд іменників: *вожатий, пальне, лісничий, набережна*) і **неповну** (коли слово вживається і в значенні іменника, і в значенні тієї частини мови, до якої належало до субстантивації: *операційна, минуле*).

Субстантивація – це продуктивний спосіб утворення іменників головним чином від прикметників і дієприкметників. Субстантиви зберігають той тип словозміни, що властивий частині мови, від якої вони утворилися.

СУПЛЕТИВНА ОСНОВА – основа слова, утворена способом суплетивізму (утворення граматичних форм одного й того самого слова від різних коренів або основ): *гарно – краще, ловити – піймати, він – його*.

СУФІКС – це морфема, що виступає у слові після кореня (безпосередньо чи після іншого суфікса) й утворює нові слова чи граматичні форми: *міст-ок, їс-ти, добр-еньк-ий*.

СУФІКСАЛЬНІ ЗВ'ЯЗКИ – з'єднувальний матеріал між коренем і суфіксом, який виконує у слові суто структурну (будівельну) роль: *індивід – у-ум, схем-ат-изм*.

СУФІКСАЦІЯ – творення нових слів або граматичних форм шляхом приєднання суфіксів до кореня чи основи слова. Особливо широко розвинене суфіксальне творення іменників і прикметників.

СУФІКСОЇД – коренева морфема, що виступає в ролі словотворчого суфікса: *сталевар, землемір*.

СУЦІЛЬНА (НЕПЕРЕРВАНА) ОСНОВА – морфемна основа солова, яку не перериває закінчення: *земленепроникний, живуть*.

ТВІРНА БАЗА ПОХІДНОГО СЛОВА (словотвірна база або мотивувальний компонент) – це найчастіше слово, рідше – словосполучення, прийменниково-відмінкові форми чи фразеологізми, які формують семантичну основу похідного слова: *весна → весняний, між горами → міжгір'я, точити баяндраси → баяндрасити, карі очі → кароокій*.

ТВІРНА ОСНОВА – основа, що є базою для нового вивідного слова. Вона може бути похідною і непохідною: *сон* → *сонний* → *сонно*.

ТРАНСПОЗИЦІЙНІ ВІДНОШЕННЯ – при транспозиції твірного в похідне лексичне значення залишається незмінним, але вивідне слово переходить в іншу частину мови, набуваючи нових категоріальних і граматичних ознак: *мовчати* – *мовчання*, *величний* – *величність*.

ФЛЕКСІЯ (ЗАКІНЧЕННЯ) – див. закінчення.

ФЛЕКТИВНИЙ СПОСІБ ТВОРЕННЯ – утворення нових слів за допомогою матеріально вираженої флексії: *кум* – *кума*, *золото* – *золотий*. У таких похідних флексія є засобом вираження словотвірного і граматичного значень.

ФОРМАНТ – семантичний, структурний, структурно-семантичний чи інший елемент похідного слова, за допомогою якого воно утворилося і яким відрізняється від твірного: *ліс* → *лісок*, *дід* → *прадід*, *перший* → *по-перше*.

ФОРМОТВОРЧІ АФІКСИ – службові морфеми, за допомогою яких утворюється граматична форма слова: *викопати*, *веселіший*.

ФУЗІЯ – злиття морфем, яке супроводжується зміною морфемного складу слова: *Одес-ськ-ий* → *Одеський*, *мінерал-о-логія* → *мінералогія*.

УНІФІКС – різновид одиничних (унікальних) зв'язаних морфем, подібних до афіксів. Розрізняють суфіксальні (*мудрагель*, *гульвіса*) та префіксальні уніфікси (*пергідроль*, *ва-банк*).

ЧЕРГУВАННЯ – закономірна взаємозаміна звуків в одній і тій самій морфемі в різних словоформах або словах: *ловити* – *ловлю*, *нога* – *ніженька* – *нозі*.

УНІВЕРБАЦІЯ – явище вторинної номінації, що пов'язане з перетворенням дієслівного стійкого найменування в синонімічне, здебільшого стилістично марковане, слово-універб. Утворене похідне мотивується повною назвою, є тотожним їй за значенням (або відрізняється лише стилістичним забарвленням), але відмінне за формою: *залікова книжка* – *заліковка*, *мобільний телефон* – *мобільник*.

УСКЛАДНЕННЯ – один із видів історичної зміни морфологічної будови слова: перетворення раніше невивідної основи на вивідну. Так, польське слово *flaszka* було запозичене як *фляжка* (слово з невивідною основою), але за аналогією до слів *книга – книжка, нога – ніжка* стало сприйматися як слово з вивідною основою і виникло слово *фляга*.

ЮКСТАПОЗИЦІЯ – чисте складання основ: *диван-ліжка, щастя-доля*.

Тестові завдання для самоконтролю

Виділіть варіант, у якому не всі слова спільнокореневі:

- а) віра, вірити, вірус, завірюха;
- б) казка, казати, каже, казкар;
- в) брати, забирати, беру, обібрати;
- г) сніг, сніжинка, сніговик, снігуронька.

Виділіть варіант, у якому не всі слова спільнокореневі:

- а) рука, руці, рученька, ручище;
- б) ліс, лісок, Полісся, ліска;
- в) Київ, киянка, по-київськи, кияни;
- г) ліс, лісник, лісовий, лісистий.

Виділіть варіант, у якому не всі слова спільнокореневі:

- а) вірний, вірність, вірного, вірнесенький;
- б) лити, ллю, лий, наливати;
- в) вічний, вічність, вічко, вік;
- г) радість, радіти, радісний, радо.

Виділіть варіант, у якому не всі слова спільнокореневі:

- а) дим, димок, задимлений, димить;
- б) вірш, віршований, віршувати, віршик;
- в) любити, любов, улюблений, любощі;
- г) вода, водний, підводний, заводити.

Виділіть варіант, у якому не всі слова спільнокореневі:

- а) лягати, лягти, ліг, обліг;
- б) надія, надіятися, надійний, надійся;
- в) віра, вірити, недовіра, повір;
- г) весна, веснувати, весняний, весняно.

Виділіть варіант, у якому не всі слова спільнокореневі:

- а) зима, зимувати, зимовий, зимно;
- б) дратувати, дратливий, дратвовий, дратівливий;
- в) літо, літній, літечко, праліто;
- г) сон, сонний, снитися, сни.

Виділіть варіант, у якому не всі слова спільнокореневі:

- а) будинок, будувати, збудований, будування;
- б) картина, картинний, картинка, картиночка;
- в) дряпнути, дряпак, драп, драповий;

г) нога, ніженька, нозі, ножище.

Виділіть варіант, у якому не всі слова спільнокореневі:

- а) рука, рукав, нарукавник, рученька;
- б) золото, золотий, золотистий, позолотити;
- в) синій, синь, синька, підсинити;
- г) думка, думати, подумай, думпер.

Виділіть варіант, у якому не всі слова спільнокореневі:

- а) застава, заставити, застарий, заставляти;
- б) білий, біліший, побіліти, білизна;
- в) хитрий, хитрість, хитрувати, хитро;
- г) сум, сумувати, сумний, сумно.

Виділіть варіант, у якому не всі слова спільнокореневі:

- а) природа, природний, надприродні, неприродний;
- б) нагорода, винагорода, городний, нагороджувати;
- в) серце, сердечник, серцевий, сердечко;
- г) кров, кровити, кривавий, кров'янка.

Виділіть варіант, у якому всі слова мають нульове закінчення:

- а) море, літо, хід, весна;
- б) тихо, легко, сам, простий;
- в) юнь, синь, перехід, ліс;

Виділіть варіант, у якому всі слова мають нульове закінчення:

- а) привид, дім, пеньок, ракурс;
- б) по-нашому, купе, соло, насіння ;
- в) друзі, грань, туга, зима;
- г) розумна, якість, план, веснуватиму.

Виділіть варіант, у якому всі слова мають нульове закінчення:

- а) веселого, гарно, сакура, літак;
- б) щирий, сонце, вода, самокат;
- в) перехід, захід, водостік, магазин ;
- г) восьмий, сутінки, край, коханого.

Виділіть варіант, у якому всі слова мають нульове закінчення:

- а) вулкан, кран, юнь, блакить;
- б) помірному, чоловік, мама, сир;
- в) глянувши, зайшлася, стіл, знайомий;
- г) засміятися, арешт, вітер, нашого.

Виділіть варіант, у якому не всі слова мають по три суфікси:

- а) вмивальник, обіцянка, окаменілий;
- б) кав'ярня, киянка, голосно;
- в) по-вашому, падати, зневоднений;
- г) зрозуміла, піаністка, приголубити.

Виділіть варіант, у якому не всі слова мають по три суфікси:

- а) експресіонізм, окантовувати, інтернаціональний;
- б) усміхатися, жалість, п'ятірня;
- в) охолонути, убозтво, зав'язати;
- г) синоніміка, висівки, розвідник.

Виділіть варіант, у якому жодне слово не має суфікса:

- а) кораблі, там, білозубому;
- б) пішохід, вода, підвіконник;
- в) перерозподіл, преміювати, осінь;
- г) весело, радісно, добре.

Виділіть варіант, у якому жодне слово не має суфікса:

- а) роллю, суцвіття, приголублю;
- б) лють, тихо, дим;
- в) суперечний, побратимство. пломбування;
- г) мирно, вікно, око.

Виділіть рядок, у якому всі слова рядку мають інтерфікс:

- а) двовладдя, автотранспорт, аеросани;
- б) картоплесортувалка, водоспуск, сталевар;
- в) фотоплівка, автосервіс, автомобіль;

Виділіть рядок, у якому всі слова рядку мають інтерфікс:

- а) перекотиполе, Ломиніс, чар-зілля;
- б) автобаза, гідротранспорт, аеромодель;
- в) вуглеочистка, землечерпалка, китолов;
- г) медучилище лісгосп, ЮНЕСКО.

Виділіть рядок, у якому всі слова рядку мають інтерфікс:

- а) всезнайка, всюдихід, самодіяльність;
- б) дитбудинок, педучилище, риболов;
- в) лісоповал, лісосмуга, автотранспорт;
- г) білоручка, старожил, землезрошення.

Виділіть рядок, у якому всі слова рядку мають інтерфікс:

- а) старожил, землероб, лісостеп;
- б) гідростанція, автомашина, фотоапарат;
- в) землемір, зореві, відеоапаратура;
- г) сон-трава, сон-мара, сонник.

Виділіть рядок, у якому всі слова мають суфікси згрубілості чи пестливості:

- а) видющий, пропаций, малий, великий;
- б) багатий, мізерний, добрий, поганий;
- в) бабище, малесенький, величенький, тонюсінький;
- г) лежачий, вирішальний, грубий, тонкий.

Виділіть рядок, у якому всі слова мають суфікси згрубілості чи пестливості:

- а) жовтавий, жовтий, жовтизна, пожовклий;
- б) гарнюсінький, вітрище, веселенький, солонезний;
- в) пречистий, жилавий, талановитий, говіркий;
- г) тремтливий, виткий, паризький, денний.

Виділіть рядок, у якому всі слова мають суфікси згрубілості чи пестливості:

- а) бабусенька, легенько, хатище, багатющий;
- б) веселий, веселіший, дуже веселий, найвеселіший;

- в) завтрашній, справжній, без'язикий, безмовний;
 г) недоречний, безвольний, премудрий, завеликий.

Виділіть рядок, у якому всі слова мають суфікси згрубілості чи пестливості:

- а) зрадливий, пихатий, вірний, безмірно;
 б) надзвичайно, розвесело, розгляд, рандеву;
 в) скандальний, педагогічний, вірний, коханий;
 г) словечко, дрібнесенький, ножисько, новенький.

Виділіть рядок, у якому всі слова мають суфікси згрубілості чи пестливості:

- а) величезний, добрячий, здоровенний, чистісінький;
 б) дорікання, світання, вітання, прикрість;
 в) приниження, зростання, добре, сівши;
 г) вірність, люблячий, домовленість, безпечність.

Виділіть рядок, у якому є помилки в морфемному поділі слів:

- а) експрес/і/он/ізм, піан/іст/к/а, кав/яр/н/я;
 б) зрод/у, рідко/зуб/ий, підніж/к/а;
 в) ки/ян/к/а, бож/е/ськ/ий, роз/пут/а/н/ий;
 г) там, купе, бордо.

Виділіть рядок, у якому є помилки в морфемному поділі слів:

- а) вмива/льн/ик, під/суд/ність, при/голуби/ти;
 б) рід/к/о/на/сел./ен/ий, ярмарк/ува/нн/я, весн/и;
 в) тих/о, перш/ий, вір/а;
 г) шимпанзе, весн/а, вір/а.

Виділіть рядок, у якому є помилки в морфемному поділі слів:

- а) гарн/о, вір/и/ти, обі/лл/я/ти;
 б) об/мерз/ну/ти, при/жов/к/л/ий, ли/ти;
 в) добре/сеньк/ий, сид/ло, куп/е;
 г) вітр/у, над, мор/е.

Виділіть рядок, у якому є помилки в морфемному поділі слів:

- а) світ/ло, любо/ві, сер/деч/ний;
 б) при/голубл/ен/ий, роз/плат/и/ти/ся, хакі;
 в) бордо, під, не;
 г) неб/о, земл/я, сив/ий.

Виділіть варіант, у якому є помилки в морфемному поділі слів:

- а) о/холо/ну/ти, су/час/н/ий, ультра/звук;
 б) холод/но, нев/час/но, вірно;
 в) роз/від/ник, при/ку/т/ий, за/мет/іль;
 г) вод/а, син/ій, один.

Виділіть рядок, у якому є помилки в морфемному поділі слів:

- а) за/в'яз/а/ти, межі/річ/я, б'/ю;
 б) під/борід/я, під/вікон/ник, сон/ник;
 в) націон/альн/ий, бра/ти, загреб/ти;
 г) ніч, ноч/і, нічч/ю.

Виділіть рядок, у якому є помилки в морфемному поділі слів:

- а) про/гн/а/ти, по/рад/ник, купе;
- б) друж/ба, перероз/по/діл, ну/ля;
- в) весн/ува/ти, пре/крас/н/ий, крас/а;
- г) вин/о, сил/а, краля.

Виділіть рядок, у якому є помилки в морфемному поділі слів:

- а) у/сміх/а/ти/ся, о/друж/ен/ий, вікн/о;
- б) дорог/а, дорож/н/ий, дороз/і;
- в) ручен/ці, без/порад/н/ість, вір/ність;
- г) стіл, стол/а, вінок.

Виділіть рядок, у якому є помилки в морфемному поділі слів:

- а) земель/ний, під/земель/ний, вір/ний;
- б) основ/о/полож/ник/ом, синь, юнь;
- в) бр/а/ти (дієсл.), брат/и (ім.), земл/я;
- г) озер/о, сум/н/о, вік.

Яким способом утворено слово „неробство”?

- а) префіксальним;
- б) префіксально-суфіксальним;
- в) безсуфіксним;
- г) словоскладання.

Яким способом утворено слово „сімдесят”?

- а) основоскладання;
- б) словоскладання;
- в) злиття словосполучення (зрощення);
- г) перехід з однієї частини мови в іншу.

Яким способом утворено слово „горілиць”?

- а) основоскладання;
- б) словоскладання;
- в) злиття словосполучення (зрощення);
- г) перехід з однієї частини мови в іншу.

Яким способом утворено слово „двісті”?

- а) основоскладання;
- б) словоскладання;
- в) злиття словосполучення (зрощення);
- г) перехід з однієї частини мови в іншу.

Яким способом утворено слово „втридорога”?

- а) основоскладання;
- б) словоскладання;
- в) злиття словосполучення (зрощення);
- г) перехід з однієї частини мови в іншу.

Яким способом утворено слово „чимдуж”?

- а) основоскладання;
- б) словоскладання;
- в) злиття словосполучення (зрощення);
- г) перехід з однієї частини мови в іншу.

Яким способом утворено слово „землероб”?

- а) основоскладання;
- б) словоскладання;
- в) злиття словосполучення (зрощення);
- г) перехід з однієї частини мови в іншу.

Яким способом утворено слово „вітер-пустун”?

- а) основоскладання;
- б) словоскладання;
- в) злиття словосполучення (зрощення);
- г) перехід з однієї частини мови в іншу.

Яким способом утворено слово „учительська” (учительська дуже затишна)?

- а) основоскладання;
- б) словоскладання;
- в) злиття словосполучення (зрощення);
- г) перехід з однієї частини мови в іншу.

Яким способом утворено слово „молодий” (молодий дуже переживав перед вінчанням)?

- а) основоскладання;
- б) словоскладання;
- в) злиття словосполучення (зрощення);
- г) перехід з однієї частини мови в іншу.

Яким способом утворено слово „жінка-богиня”?

- а) основоскладання;
- б) словоскладання;
- в) злиття словосполучення (зрощення);
- г) перехід з однієї частини мови в іншу.

Виділіть рядок, у якому всі слова утворені префіксально-суфіксальним способом:

- а) телепередача, провесна, віце-консул;
- б) шістдесятник, здоровань, молодець;
- в) подорожник, пританцьовувати, настільний;
- г) читач, трудівник, поетеса.

Виділіть рядок, у якому всі слова утворені префіксально-суфіксальним способом:

- а) суперобкладинка, прототип, правнук;
- б) пристінок, безумство, підніжка;
- в) прамова, переклад, водогін;
- г) водоспад, спідлоба, натщесерце.

Виділіть рядок, у якому всі слова утворені префіксально-суфіксальним способом:

- а) навушник, пристінок, пролісок;
- б) переддень, неволя, недруг;
- в) крапля, накрапати, ніжний;
- г) учень, стілець, непрацездатність.

Виділіть рядок, у якому всі слова утворені префіксально-суфіксальним способом:

- а) розірвати, спливити, трудовдень;
- б) співпраця, екстраклас, підстанція;
- в) провулок, співвітчизник, одвірок;
- г) сільський, одеський, вибігти.

Виділіть рядок, у якому всі слова утворені префіксально-суфіксальним способом:

- а) крижина, крицевий, яснити;
- б) природничо-геологічний, всюдихід, роздвоїтися;
- в) прामова, прабатьківщина, прадавній;
- г) видолинок, перелісок, узбіччя.

Виділіть рядок, у якому всі слова утворені префіксально-суфіксальним способом:

- а) будматеріали, спорт база, Мін'юст;
- б) запізно, премія, переддень;
- в) надгортанник, підоплічка, пригорок;
- г) двовірш, двоповерховий, дволичний.

Виділіть рядок, у якому всі слова утворені безсуфіксальним способом:

- а) грам-калорія, вогкуватий, тихо;
- б) подружилася, влюблятися, по-перше;
- в) розповідь, зустріч, переспів, почин;
- г) підписання, вміння, однолітній.

Виділіть рядок, у якому всі слова утворені безсуфіксальним способом:

- а) вірність, над морський, назгрібати;
- б) заряд, викуп, злив, спад;
- в) побратимство, падати, авторка;
- г) викоханий, ззиратися, зневоднений.

Виділіть рядок, у якому всі слова утворені безсуфіксальним способом:

- а) грамотно, суперечний, суцвіття;
- б) привокзальний, польовий, політикан;
- в) помарнілий, убозтво, удесяте, тяти;
- г) вигін, перехід, запис, вихід.

Виділіть рядок, у якому всі слова утворені безсуфіксальним способом:

- а) відсів, перепис, крик, заповідь;
- б) україністка, зав'язати, охолонути;
- в) синоніміка, маковиння, жалість;
- г) висівки, змарнілий, заметіль, п'ятірня.

Виділіть рядок, у якому всі слова утворені способом словоскладання:

- а) горицвіт, двокрапка, самоаналіз;
- б) лісосмуга, глинозем, радіолокація;
- в) салон-перукарня, місто-гігант, дівчина-красуня;
- г) викаблчуватися, заручитися, розморгатися.

Виділіть рядок, у якому всі слова утворені способом словоскладання:

- а) шести клинка, п'ятирічка, крутивус;

- б) цвіт-калина, плакун-трава, рай-дерево;
- в) розпікатися, міськвно, придорожній;
- г) доброзичливий, працездатний, складнопідрядний.

Виділіть рядок, у якому всі слова утворені способом словоскладання:

- а) мрія-чарівниця, вечір-мулат, щастя-доля;
- б) самоцвіт, довгоносик, гуртожиток;
- в) комбат, райцентр, сільгосптехніка, ручний;
- г) триповерховий, всюдихід, працездатний.

Виділіть рядок, у якому всі слова утворені способом словоскладання:

- а) крутивус, вертихвістка, перекотиполе;
- б) залісся, Придніпров'я, безмежний;
- в) всюдихід, присвоєний, загальновідомий;
- г) загадка-нерозгадка, вечір-мислитель, ромен-зілля.

Виділіть рядок, у якому всі слова утворені способом словоскладання:

- а) вільнодум, самодіяльність, двоєборство;
- б) запроданець, парник, лепетуха, танцівниця;
- в) преміювання, Хапайкліщенко, двовірш;
- г) батько-мати, вагон-ресторан, поет-автомат.

Виділіть рядок, у якому всі слова утворені суфіксальним способом і означають назви професій:

- а) шофер, хорист, дроворуб;
- б) бульдозерист, столяр, садівник;
- в) студент, викладач, прозаїк;
- г) перекупник, землероб, хлібороб.

Виділіть рядок, у якому всі слова утворені суфіксальним способом і мають негативне емоційне забарвлення:

- а) снігур, гусеня, котище;
- б) дубище, злодюга, носюра;
- в) двірюка, собацюга, морозець;
- г) ручка, рученька, ручище.

Виділіть рядок, у якому всі слова є складноскороченими:

- а) профком, автобудівник, сталевар;
- б) чорнозем, авіатранспорт, Донбас;
- в) сільрада, ощадбанк, держбюджет;
- г) вітер, злива, спека.

Виділіть рядок, у якому всі слова є складноскороченими:

- а) зірвиголова, землемір, правдомовець;
- б) квартплата, дитсад, профспілка;
- в) трудолюб, темно-синій, шовкопряд;
- г) контракт, кок, хлібороб.

Виділіть рядок, у якому є зайве слово за способом творення:

- а) голівонька, чорнявий, водолаз;
- б) солище, зіронька, весело;
- в) озерце, темнота, ніжність;
- г) землероб, хлібороб, зоресвіт.

Виділіть рядок, у якому всі слова є віддієслівними утвореннями:

- а) водяний, синіти, веселість;
- б) писання, прихід, побілити;
- в) пісенний, вічно, прадід;
- г) сестра, весняний, гіркий.

Виділіть рядок, у якому всі слова є відприкметниковими утвореннями :

- а) прочитаний, ніжик, мовчання;
- б) сірість, зеленити, доброта;
- в) весняний, телефонний, заболотний;
- г) зроблений, обдуманий, виделка.

Визначіть спосіб творення слів „затінок, по-новому”:

- а) префіксальний;
- б) префіксально-суфіксальний;
- в) суфіксальний;
- г) безсуфіксальний.

Визначіть спосіб творення слів „доказувати, тихо”:

- а) префіксальний;
- б) префіксально-суфіксальний;
- в) суфіксальний;
- г) безсуфіксальний.

Визначіть спосіб творення слів „співавтор, нещастя”:

- а) префіксальний;
- б) префіксально-суфіксальний;
- в) суфіксальний;
- г) безсуфіксальний.

Визначіть спосіб творення слів „підвид, сутінь”:

- а) префіксальний;
- б) префіксально-суфіксальний;
- в) суфіксальний;
- г) безсуфіксальний.

Визначіть спосіб творення слів „біг, хід”:

- а) префіксальний;
- б) префіксально-суфіксальний;
- в) суфіксальний;
- г) безсуфіксальний.

Визначіть спосіб творення слів „діловитий, житній”:

- а) префіксальний;
- б) префіксально-суфіксальний;
- в) суфіксальний;
- г) безсуфіксальний.

Визначіть спосіб творення слів „по-чесному, по-моєму”:

- а) префіксальний;
- б) префіксально-суфіксальний;
- в) суфіксальний;

г) безсуфіксальний.

Виділіть рядок, у якому не всі слова утворені префіксально-суфіксальним:

- а) підказка, прадід, промова;
- б) по-материнськи, по-братньому, по-нашому;
- в) нагрудник, міжгір'я, застінок;
- г) по-перше, по-батьківськи, по-українськи.

Виділіть рядок, у якому всі слова утворені префіксально-суфіксальним способом:

- а) безмовний, заболотний, по-новому;
- б) від'їзд, привезти, замовлений;
- в) задум, відмова, причарувати;
- г) перекотиполе, хліб-сіль, хлібний.

Виділіть рядок, у якому всі слова утворені безсуфіксальним способом:

- а) переджнив'я, задвірки, пісенний ;
- б) приїзд, набряк, закид;
- в) сонячний, смачно, стінгазета;
- г) планетарний, закохано, вірність.

Виділіть рядок, у якому всі слова утворені безсуфіксальним способом:

- а) виклад, юнь, розгром;
- б) молодь, гнів, читач;
- в) синь, розповідь, туманний;
- г) перший, перехід, милість.

Виділіть рядок, у якому всі слова утворені суфіксальним способом і означають назви професій:

- а) лікар, відгул, переможець;
- б) журналіст, жниввар, зріст;
- в) тракторист, бавовняр, учитель;
- г) бандурист, аферист, гедоніст.

Твірним для „почервоніння” є:

- а) червоний;
- б) червоніти;
- в) почервоніти;
- г) зачервонітися.

Виділіть рядок, у якому є зайве слово за способом творення:

- а) наукавник, ошийок, підсніжник;
- б) замовити, підговорити, підбілювати;
- в) лісок, доріжка, білуватий;
- г) землекоп, водомір, сон-мара.

Виділіть рядок, у якому є зайве слово за способом творення:

- а) бездомний, предобрий, чорнота;
- б) лісистий, гіркуватий, коник;
- в) синесенький, водиця, мовчання;
- г) облдержадміністрація, міськвнo, педрада.

Виділіть рядок, у якому порушено послідовність похідності – творення одного слова від іншого:

- а) мовити – промовити – промова;
- б) читати – прочитати – прочитання;
- в) казати – наказ – наказати;
- г) ліс – лісок – лісочок.

Виділіть рядок, у якому порушено послідовність похідності – творення одного слова від іншого:

- а) робити – відробити – відробка;
- б) зелений – зеленити – зеленіти;
- в) школа – школяр – школярський;
- г) старий – старіти – застаріти.

Виділіть рядок, у якому порушено послідовність похідності – творення одного слова від іншого:

- а) нагородити – винагородити – винагородження;
- б) нагородити – нагорода – винагорода;
- в) нагорода – винагороджування – нагородний;
- г) нагородити – нагороджувати – нагороджуватися.

Виділіть рядок, у якому порушено (в окремих парах слів) послідовність похідності – творення одного слова від іншого:

- а) ліс – лісок, море – морський, читати – прочитати;
- б) писати – дописати, учитель – учителька, добрий – добре;
- в) веселий – весело, синь – синій, відхід – відходити;
- г) червоніти – почервоніти, казкар – казкарка, білий – пребілий.

Виділіть рядок, у якому порушено (в окремих парах слів) порушено послідовність похідності – творення одного слова від іншого:

- а) лікар – лікарка, перенос – переносити, ніжність – ніжний;
- б) правдивий – правдивість, зелений – зелено, радий – радо;
- в) казати – доказати, відказувати – відказування, ніч – нічка;
- г) дим – димок, повар – поварка, мода – модний.

Виділіть рядок, у якому всі слова похідні – утворені на базі інших:

- а) писання, тихо, наказати;
- б) вітер, перебудова, юнь;
- в) білити, небо, мама;
- г) сонце, земля, квіти.

Виділіть рядок, у якому всі слова похідні – утворені на базі інших:

- а) мова, лити, стіл;
- б) всюдихід, вісімсот, передвечір'я;
- в) сила, сильний, вікно;
- г) сірий, будинок, лист.

Виділіть рядок, у якому всі слова похідні – утворені на базі інших:

- а) серце, кора, вітерець;
- б) вірність, рука, мука;
- в) дим, роса, розлучений, прірва ;
- г) сонцестояння, серцебиття, найкращий.

Виділіть рядок, у якому всі слова не похідні – не утворені на базі інших:

- а) киянин, синіти, сестрин;
- б) ніч, білий, казати;
- в) косар, небо, сонце;
- г) листя, завітчаний, вінчання.

Виділіть рядок, у якому всі слова не похідні – не утворені на базі інших:

- а) чорний, небо, стіл;
- б) коханий, прекрасний, добро;
- в) присмак, смак, смакувати;
- г) мрія, сумувати, сузір'я.

Виділіть рядок, у якому всі слова не похідні – не утворені на базі інших:

- а) веснувати, засміятися, недоїдок;
- б) осінь, зима, літо;
- в) віра, відьма, підвіконник;
- г) косарка, технічний, абстрактність.

Виділіть рядок, у якому неправильно визначені твірні основи:

- а) відходити – відхід, чистий – чистота, двір – двірний;
- б) прмова – прмовний, швидкий – швидкість, нога – ніжка;
- в) володар – володарка, писати – писання, голова – головний.

Виділіть рядок, у якому неправильно визначені твірні основи:

- а) Оксана – Оксанин, синити – засинити, відробити – відробка;
- б) дописати – допис, стіл – столовий, розумний – розумно;
- в) чудовий – чудово, наговорити – наговорювати, доробок – доробковий.

Твірним словом для „переказування” є:

- а) переказувати;
- б) казати;
- в) переказ;
- г) казка.

Твірним словом для „колоситися” є:

- а) колосистий;
- б) колос;
- в) заколоситися;
- г) колосся.

Твірним словом для „переспівування” є:

- а) переспівувати;
- б) переспівати;
- в) спів;
- г) співати.

Твірним словом для „перечитування” є:

- а) перечитувати;
- б) читати;

- в) читання;
- г) читанка.

Твірним словом для „веснувати” є:

- а) весна;
- б) веснянка;
- в) весняний;
- г) завеснувати.

Виділіть рядок, у якому всі слова утворені суфіксальним способом:

- а) сільський, крапля, одеський;
- б) гарний, по-нашому, вогкуватий;
- в) пломбування, зав'язати, краєчок;
- г) прамрія, вічність, передпокій.

Виділіть рядок, у якому всі слова утворені суфіксальним способом:

- а) прояснити, неробство, морський;
- б) крижина, крицевий, сільський;
- в) пролісок, близький, тонко;
- г) вічність, учительська (іменник), веснувати.

Виділіть рядок, у якому всі слова утворені префіксальним способом:

- а) прозелень, зомліти, присмак;
- б) подорожник, засніжити, по-перше;
- в) крижина, предобрий, причілок;
- г) горіти, пригріти, догоріти.

Виділіть рядок, у якому всі слова утворені префіксальним способом:

- а) настільний, богомільний, весільний;
- б) подорожник, побратимство, пломбування;
- в) розірвати, вибігти, провесна;
- г) засніжити, заглянувши, лісостеп.

Виділіть рядок, у якому всі слова утворені способом основоскладання:

- а) всюдихід, місто-гігант, по-вашому;
- б) підупадати, видужати, впасти;
- в) міськвно, облвно, УНР;
- г) доброзичливий, працездатний, триповерховий.

Виділіть рядок, у якому всі слова утворені способом основоскладання:

- а) якнайважливіший, пташка-приблуда, прегарний;
- б) землероб, п'ятитомник, лісостеп;
- в) щастя-доля, поет-автомат, інтернаціональний;
- г) сон-мара, виценаписаний, привабливий.

Виділіть рядок, у якому виділені слова утворені способом переходу з однієї частини мови в іншу?

- а) красива молода, відремонтовано учительську, старий сидів і плакав;
- б) прочитаний роман, Роман Іванович, красивий романс;
- в) мати гроші, вічність хмар, вірність віри;
- г) землероб, водогін, переліт.